

Agnė KULBYTĖ

„TEKSTUOSE SAVO PAVEIKSLŲ TURINIO NEANALIZUOJU“

POKALBIS SU TAPYTOJA DEIMA KATINAITE

Galerijoje „The Room“ Vilniuje nuo 2019 metų lapkričio pabaigos iki 2020-ųjų vasario veikė Vilniaus dailės akademijos docentės, dr. Deimos KATINAITĖS tapybos paroda „Spalvos kontekstai“. Tai koncentruota pastarųjų metų tapybos retrospektyva (kuratorė – dizainerė Ramutė Ivo). Pasikalbėti su tapytoja paskatino parodos pristatyme skambanti radikali nuostata apie kūrinių „įžodinimo“ atsisakymą („Tekstuose savo paveikslų turinio neanalizuoju“) ir prierašas: „Autorė parodos atidaryme nedalyvauja“. Margaspalvėje parodų panoramoje ši detalė išsiskyrė įstringa, nes sujūdinama nusistovėjusių šių renginių šabloną. Vis dažniau einama pasižiūrėti parodos, o ne paveikslų, vis svarbesni išankstiniai, interpretaciniai ar virtualūs kūrybos kontekstai. Tapytojos D. Katinaitės pozicija paskatina gilintis į kiek kitokio santykio su kūryba artikuliaciją.

Parodų pasaulis vis labiau susitapatina su reklamos pasauliu. Ir kūryba, ir vieta, ir pats autorius, net jo mintys tarnauja nuspėjamai žiūrovo „vizijai“ sukurti. Dažniausiai tokiam parodos patyrimui pakanka ir „virtualaus apsilankymo“, iš anksto žinant, jog tai tam tikra „fikcija“. Įdomu, ar pati esate aktyvi meninio gyvenimo stebėtoja ir su tokiu konstatavimu galbūt visai nesutinkate?

Dirbant Vilniaus dailės akademijoje būtų keista nestebėti meninio gyvenimo, jis pernelyg arti, mūsų kasdienybės dalis. „Virtualus apsilankymas“ parodoje (žinoma, jei tai nėra virtuali paroda ir kitoks būdas neįmanomas) gali padėti susidaryti įspūdį, tačiau parodos patyrimui to nepakanka. Taip pat manau, kad žiūrovo „vizijos“ nuspėti neįmanoma, ir kaip tik todėl ji man įdomiausia.

Deima KATINAITĖ. Preliudai Čiurlioniui. 2016. Drobė, aliejus.
140 x 120 cm. Fotografas – Vytautas Nomadas

I DO NOT ANALYSE THE CONTENT OF MY PAINTINGS IN THE TEXTS

From November 2019 to February 2020, the art gallery The Room hosted an exhibition by the Vilnius Academy of Art lecturer Deima KATINAITĖ, called 'Spalvos kontekstai' (Colour Contexts). It was a condensed retrospective of her recent work (curated by the designer Ramutė Ivo). I was impelled to speak with the artist by a radical statement heard at the opening about the refusal to put pieces into words ('I do not analyse the content of my paintings in the titles'), and the notice 'The artist will not be participating in the opening of the exhibition.' This immediately stands out from the colourful background of the exhibition, for it shakes the very foundations by going against the standard at this sort of event. More and more often, we come to see the exhibition and not the paintings, and the contexts for interpretive and virtual creative works become more and more important. The artist's position encourages us to look deeper into the actualisation of a different kind of relationship with creativity. Deima Katinaite is interviewed by the painter and art critic Agnė KULBYTĖ.

Ką Jums reiškia rengti parodą? Ar tai „vidinė būtinybė“, ar tiesiog darbinis profesinis, pragmatinis tikslas, ar dar vienas kūrybos proceso etapas?

Tai yra kūrybos proceso etapas, lyg pauzė, užbaigus naują paveikslų ciklą. Akademiniam ir meno pasaulyje neišvengiamai Jūs įvardyti pragmatiniai tikslai – tam tikra „pliusų“ rinkimo sistema darbiniam cv. Tačiau prieš keletą metų nusprendžiau nerinkti tų pliusų nors „už tapybą“ ir nedalyvauti ten, kur nenoriu, taip pat nerengti parodų, jei nėra vidinio poreikio (nes būtinybės tai niekada nėra).

Ar Jums svarbu pačiai formuoti parodos erdvę, ar labiau pasitiki kuratorių vizija? Ar svarbiau atskirą paveikslą parodyti, išstatyti?

Darbu su erdve reikia specialių gebėjimų, būtent šios srities talento, o labiausiai – kito žvilgsnio, todėl, kai prireikia formuoti ekspozicijas, visada pasitikiu galerininkais, parodų architektais, kuratoriais, o kartais ir tiesiog draugais, ir nebūtinai iš meno pasaulio.

Ikimoderniųjų laikų tapybos kūrinys dažnai būdavo rodomas specialioje aplinkoje, konkrečiam užsakovui. Dabartiniams menininkams imantis specializuotų meninių tyrimų tai sugrižta, tik jau griauant estetinės terpės uždaramą ir jos universalumo iliuziją. Galbūt ir abstrakti raiška, meditatyvūs darbai reikalauja kitoniško pateikimo, kitokios jų apžiūrėjimo situacijos. Ar kaip tik svarbu išsaugoti nusistovėjusią reprezentavimo formą – parodos tradiciją?

Deima KATINAITĖ. Dvi pusės. 2019. Drobė, aliejus. 120 × 100 cm. Fotografas – Vytas Nomadas

Kismas yra vienintelis pastovus dalykas, todėl nieko dirbtinai saugoti nereikia, tradicija tęsiama kinta, o keičiantis žiūrovui keičiasi ir paveiklo „rodymo“, „matymo“ būdai. Man pačiai visi būdai stebėti meną tinka, nors prioritetą teikiu tiesioginėms patirtims, nebūtinai kamerinėms, nors tai, žinoma, privilegija.

Atsisakius „prisijaukinti“ žiūrovą, neteigiant jokių prasminių linijų apie savo kūrinį gresia nesupratimas, atmetimas, o gal ir svetima ranka atliekamas „moderavimas“. Kaip vyksta išsaugoti prasminį vientisumą ir tą giluminį kreipinį – vaizdais išsakomą dialogiškumą?

Žiūrovo „jaukintis“ neatsisakau, tik darau tą kitais būdais, mane džiugina tai, ką vadinate svetima ranka atliekamu „moderavimu“, – kuratoriai ir galerininkai, kviesdami menininką į savo erdvę, yra ir parodos bendraautoriai. Nė vienos savo parodos ekspozicijos nesu formavusi pati, mano darbas baigiasi, kai nutapau paveikslų ciklą. Nors tapau dėl savęs, bet ne sau, tapau žiūrovams: nėra žiūrovo – nėra ir meno kūrinio. Nemanau, kad gresia atmetimas ar nesupratimas, neretai nu-

vertinam savo žiūrovą, manydami, kad jam būtinai reikia autoriaus „paaiškinimų“, tačiau man žiūrovo interpretacija visad įdomesnė už mano pačios, neretai tai būna ypač taikli interpretacija. Tekstą apie parodą rašantis menotyrininkas taip pat pirmiausia yra žiūrovas, tik tai profesionalus interpretuotojas, kuris moka elgtis su vaizdais, tad jam irgi nebūtinai autoriaus aiškinimas. Džiaugiuosi, kad dialogas vyksta.

Ar apskritai įmanoma ir reikalinga menininkui į savo kūrybos procesą pažvelgti „iš šalies“? Tokiu atveju tarsi tarsi savo paties „menotyrininku“ ir „vadybininku“. Ar nuo to keičiasi santykis su tapyba?

Atsitraukimas ir „žvilgsnis iš šalies“ man labai reikalingas, ir tam visai nebūtina tapti savo paties „menotyrininku“ ir „vadybininku“. Paveikslus autoriui kitaip „parodo“ jo žiūrovo žvilgsnis, reakcija, komentaras. Taip pat galerijos šeimininkai, architektai ir kuratoriai, kurie sukonstruoja ekspoziciją, suranda santykį tarp atskirų paveikslų ir *mustato* visos kolekcijos santykį su tam tikra erdve – tai dar viena galimybė pažvelgti „iš šalies“. Ir tai tikrai keičia santykį su savo tapyba.

Apžiūrinėdama paveikslus parodoje, pagalvojau, kad esamas tekstas ir vaizdai kaip tik labai „susišaukia“. Pamažu tirpsta drobių monumentalumas ir „nebylumas“, įtraukia skirtingos spalvinės tonacijos, simbolinę aurą kuria ir pavadinimai: „Ruduo“ (2017), „Pervalka“ (2017), diptikas „Mėlyna Raudona“ (2019), „Dvi pusės“ (2019). Įsimintiniausia – visus paveikslus apjungianti dedikacija „Preliudai M.K. Čiurlioniui“. Kaip tai veikė plastinius sumanymus, jų kaitą?

Nors atskirus ciklus galima interpretuoti kaip tam tikras prasmines tapybinio „teksto“ ar audinio ištraukas, leidžiančias tiksliau suprasti į jį įeinančio konkretaus paveikslą (kaip žodžio) reikšmę, vis dėlto kiekvienas paveikslas gali būti interpretuojamas ir kaip savarankiškas įvykis ar faktas. Paveikslų pavadinimai man nėra reikšmingi, tai tik užuomina, kuri galėtų būti ir visai kitokia. Čia pasikartosiu, kad meninėje praktikoje kalbu vaizdu, pats spalvinės plastikos išpūdis turi perteikti tam tikras „tyliausias žinias“, kurias interpretuoti palieku žiūrovui.

O „Preliudai Čiurlioniui“ buvo vienas tapybos ciklas (kurtas 2015–2016 metais – A.K.), man pačiai labai brangus, viena paroda iš keturių, skirtų spalvos tyrinėjimams, „spalvų kontekstams“. Ciklo pavadinimo „Preliudai Čiurlioniui“ istorija, kurią čia trumpai papasakosiu, gali būti dar vienas įrodymas, kad pasirinkta strategija pasiteisino. Tapydama šį ciklą rašiau paskutinę disertacijos dalį, skirtą Čiurlionio spalvinio koncepto interpretacijai, taigi ilgą laiką gyvenau čiurlioniška nuotaika, studijavau atskirus darbus, stiprinau lyginamosios analizės argumentaciją, tarsi panirau į šio autoriaus kūrybą. Tuo pat metu su pertraukomis tapiau. Baigusi ciklą ketinau jį pavadinti tiesiog „Ketvirtuoju kontekstu“, šį kartą nesuteikda-

ma konkretesnio pavadinimo. Tačiau kartą į studiją užsukęs tėvas tapytojas Linas Katinas paskutinę mano meno projekto parodą pasiūlė pavadinti „Preliudai Čiurlioniui“. Kadangi jis nežinojo, jog rašau apie Čiurlionio spalvos sampratą, spėjau, kad mano paveiksluose „perskaitė“ tai, ko pati nepastebėjau, – kad teorinės studijos ne tik suformavo ir pakeitė mano tapybinį braižą, bet įkvėpė naują, iki tol man nebūdingą koloristiką, kurios dinamika atitiko ir kitų tirtų tapytojų spalvinių ieškojimų kelią.

Meno teoretikas Williamas Johnas Thomas Mitchellas konstatavo, kad abstrakcija yra priklausoma nuo teorijos, lygiai kaip vaizdavimas – nuo pasakojimų apie tikrovę. Būtų įdomu, jei praskleistumėte savo „spalvinės plastikos“ teorinę sampratą, jos inspiracijas.

Mitchellas – puikus teoretikas, visiškai sutinku su šia mintimi, tik nė vienam savo tekste jis neteigia, jog teoriją turi sukurti (ar pritaikyti) abstrakcijų autorius. Tikrai neturiu jokios „spalvinės plastikos teorinės sampratos“. Nors to manęs dažnai klausia po disertacijos apgynimo, lyg dabar aš jau galiu pasakyti ką nors konkretaus... Turiu metodą, kuriuo dirbu, „lesiruotę aliejumi“, bet čia tik technika. Spalva – tai pats reliatyviausias fenomenas mene. Spalvų sampratos ambivalentiškos, ta pati spalva skirtingose kultūrose gali turėti priešingas reikšmes. Nėra nei „tinkamų“, nei „netinkamų“ spalvų, spalvas galime suprasti tik per jų tarpusavio santykį, tik taip spalva „pasirodo“, ir, manau, tik taip ją galima pažinti.

Agnė KULBYTĖ

Deima KATINAITĖ. Diptikas „Mėlyna Raudona“. 2019. Drobė, aliejus. 120 × 200 cm. Fotografas – Vytas Nomadas

Deima KATINAITĖ. Pervalka. 2017. Drobė, aliejus. 120 × 70 cm. Asmeninio archyvo nuotrauka